
ANA SAVIĆ

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

UDK 02:004]:316.774
930.25:004]:316.774
069:004]:316.774

BIBLIOTEKE, MUZEJI, ARHIVI I PRES KLIPING SERVISI: ČUVARI KULTURNE BAŠTINE ILI INFORMACIONI SERVISI

Sažetak: *U radu su na različitim primerima prikazane mogućnosti saradnje kulturnih i informacionih ustanova u našoj sredini. Akcenat je stavljen na arhive i njihovu saradnju sa bibliotekama i muzejima kao i na uticaj savremenih informacionih i komunikacionih tehnologija na ostvarivanje te saradnje i modernizaciju arhiva kao odgovor informacionim zahtevima savremenog korisnika u digitalnom okruženju. Pokušano je i pravljenje paralele između tradicionalnog i savremenog shvatanja razlika i sličnosti između arhiva, biblioteka i muzeja. Mas-mediji su razmatrani kao potpora očuvanju kulturne baštine koje je osnovna delatnost biblioteka, arhiva i muzeja.*

Ključne reči: *arhivi, biblioteke, muzeji, pres kliping, dokument, informacija, saradnja*

Uvod

Uporedo sa razvojem informacionih tehnologija i njihovim prodiranjem u sve sfere društva raslo je oduševljenje izazvano novim brojnim mogućnostima koje su one donele ali i bojazan vezana za opstanak mnogih procesa koje je do tada obavljao čovek, pa samim tim i očuvanje čovekove uloge kao ključne čak i u odnosu čovek–mašina. Sa istim problemom su se suočile i biblioteke, arhivi i muzeji, i to ne samo sa strahom kakav će biti njihov razvoj i njihova uloga nego

sa pitanjem njihovog opstanka. Postojanje problema opstanka biblioteka, muzeja i arhiva se ne može ignorirati i među sada već brojnim ponuđenim rešenjima treba nastaviti sa traganjem za optimalnim zajedničkim rešenjem. Možda je rešenje upravo u podsećanju na one dobrobiti koje nam je informaciona i komunikaciona tehnologija donela i zbog kojih smo ih tako ushićeno prihvatili. Brz protok informacija, zajedničko korišćenje informacionih resursa, slobodan pristup informacijama, povezivanje, ekonomičnost, pojednostavljenje radnih procesa su ključ za rešenje tog problema. Naravno, problem opstanka biblioteka, arhiva i muzeja podrazumeva niz problema, ali ne postoji univerzalan odgovor, opšte rešenje svih tih problema. Stoga je dragocen svaki odgovor i svaki pokušaj da se makar jedan od problema s kojima se ove institucije danas susreću reši.

Kada je reč o masovnim medijima, njihova istorija naizgled predstavlja istoriju tehnološkog razvoja. Međutim, i masovni mediji su doživeli dramatičnu promenu od kada se postavilo pitanje da li su nam potrebni i štampani i elektronski i oni mediji koji nisu ni jedno ni drugo, kao što su internet servisi, ili nam je potreban samo internet. Mediji su deo društvenog sistema i svoju funkciju ostvaruju u sadejstvu sa drugim društvenim podsistemima i mogu se analizirati u svetlu svog odnosa sa bilo kojim od tih podsistema. Jedna od osnovnih funkcija medija je stavljanje informacije na raspolaganje javnosti i upravo ta funkcija u eri globalizacije može da se označi kao spojno mesto masovnih medija, biblioteka, arhiva i muzeja. Na toj tački nastaju različiti vidovi saradnje sistema koji se bave informacijom u bilo kom njenom obliku.

Cilj ovog rada je pokušaj da se ono što danas često koristimo u brojnim odbranama verovanja u opstanak biblioteka, arhiva i muzeja i vidimo kao jedino rešenje, a to je njihova promenjena ili savremena uloga, prikaže u svetlu saradnje ovih institucija jednih sa drugima i korišćenja masovnih medija, informacionih i komunikacionih tehnologija u ostvarivanju svog konačnog cilja. Zatim, da se na primeru Medijske dokumentacije Ebart prikaže mogući oblik informacionog servisa nastalog kao plod te saradnje. S obzirom na namenu rada, Medijska dokumentacija Ebart će biti prikazana kao medijski ili elektronski arhiv, mada, imajući u vidu sve elemente koje on okuplja takva

kategorizacija može i da se ospori. Upravo to osporavanje i pravljenje stroge distinkcije među informacionim servisima¹ ovaj rad treba da prikaže kao neprihvatljive.

Saradnja kao cilj i kao način ostvarivanja ciljeva

„Tolerancija na koju se sve češće pozivamo u međusobnom ophođenju ljudi, partija, ili država i naroda, potrebna je, pre svega, nama samima, jer je njena primena čarobno razrešenje stalne dileme o opstanku klasičnih biblioteka i knjiga kao njihovih sinonima i o prevladavanju virtuelnih informacionih mreža. Tolerancija, sa kojom se ne rađamo, već koju stičemo, učimo joj se i težimo joj, možda se najpre može svakome predočiti i približiti u bibliotekama. Tolerantan odnos prema različitim medijima i sadržajima koje nose, olakšava stasavanje u pojedinca spremnog na otvoren dijalog, koji se može započeti samo ako je informisanost i obrazovanost na određenom stepenu“.² Različite informacije i njihovi oblici kao i različiti načini na koje se one prenose su ono što je zajedničko za biblioteke, arhive i muzeje, ali i druge informacione servise i ustanove. Među njih se ubrajaju i pres kliping servisi koji su možda najtolerantniji u odnosu na korišćenje različitih medija, mada u našem okruženju još uvek ne stoje rame uz rame sa gore pomenutim servisima. Paradoksalno zvuči, ali upravo ono što je označeno kao zajedničko može da se prihvati kao različitost i čini da svaka od institucija i svi servisi koji u središtu svoje pažnje drže informaciju imaju svoje specifičnosti. Sadržaj koji se prenosi i njegova priroda utiču na način pohranjivanja i prenosa tog sadržaja. Sadržaji kojima raspolazu biblioteke, arhivi, muzeji i pres kliping servisi nisu posve isti, ali je zajedničko korišćenje tih sadržaja, uz primenu savremenih tehnologija, suština njihove saradnje i verovatno njihovog opstanka. Kada je reč o opstanku biblioteka, arhiva i muzeja, a uzrok te bojazni leži u pojavi i brzom razvoju novih tehnologija, treba imati u vidu da je to pitanje samo deo

¹ Ovde pod informacionim servisima treba podrazumevati sve tradicionalne i moderne institucije koje su fokusirane na pružanje informacija u bilo kom obliku.

² Vraneš A., Marković Lj. i Janićijević J., *Etičnost u nauci i kulturi*, Filološki fakultet, Beograd 2009, 161-162.

šireg konteksta razmatranja opstanka uopšteno gledano starih medija. Samo po sebi se nameće i pitanje šta su to „stare“, a šta „nove“ tehnologije i, dalje, koliki je vek „novih“ tehnologija. I sada je već jasno, ali će se u bliskoj budućnosti sasvim sigurno pokazati da „stare“ i „nove“ tehnologije mogu da opstanu samo u interakciji. U tome i leži odgovor na pitanje šta će se dogoditi sa bibliotekama, arhivima i muzejima.

U vreme kada se vodi velika debata o tome šta sve danas ugrožava na prvom mestu biblioteke, koje autori Stokić Simončić i Vučković ocenjuju kao najmoćniji organizovani informacioni resurs društva,³ ali i druge informacione ustanove, i da li su savremene tehnologije koje su mnogo toga dobrog donele pretinja bibliotekama, arhivima i muzejima i kada se preispituje uloga tih ustanova, neophodno je osvrnuti se na odnos između pres kliping servisa i servisa slične prirode, biblioteka, arhiva i muzeja. Majkl Hil kaže da „mnogi smatraju da je ovo pre komunikaciono nego informaciona era. Mogli bi biti u pravu. Danas imamo toliko raspoloživih tehnologija koje nam omogućavaju razmenu informacija, od kojih svaka ima svoje prednosti u određenim situacijama, a u drugima nedostataka“.⁴ Upravo na te prednosti treba usredsrediti pažnju i naći načine komuniciranja među institucijama za čiji se opstanak borimo. Neophodno je pronaći pravu vezu i podići svest o tome da ono što nudimo mi nude i drugi i da nismo usamljeni u svojoj specifičnosti. Nije nužno odreći se te specifičnosti da bismo opstali, ali je za opstanak nužno da pronađemo ono što je zajedničko. „Biblioteke se bave zapisanim znanjem i informacijama, ali nisu jedine ustanove koje to čine. Ideal je pravednost u pristupu svim oblicima, ali treba da se prisetimo da je mnogo tog pristupa van biblioteka, a ne u delokrugu bibliotekara. Kupovina knjiga, iznajmljivanje filmova, korišćenje internet kafea ili poseta umetničkoj galeriji sve su manifestacije pristupa zapisanom znanju i informacijama“.⁵

³ Stokić-Simončić G. i Vučković Ž., *Upravljanje bibliotekama u dobu znanja*, Matična biblioteka, Istočno Sarajevo 2007, 71.

⁴ Hil M., *Uticao informacije na društvo*, Narodna biblioteka Srbije, Beograd 2008, 104.

⁵ Gorman M., *Naše neprolazne vrednosti*, Filološki fakultet Univerziteta, Beograd 2007, 154.

Nasuprot nekadašnjim naporima da se utvrde strožiji kriterijumi za podelu konkretno arhivske i bibliotečke građe i naučnim raspravama o problemu razgraničavanja te građe, pojava beleženja informacija na različitim materijalima i različitim tehnikama danas uslovljava približavanje bibliotečke i arhivske struke. Sve više se insistira na potrebi njihove saradnje, i to ne samo biblioteka i arhiva, već svih institucija koje se bave okupljanjem, organizovanjem i distribuiranjem zabeleženog znanja i podataka.

Razvoj pres kliping servisa

Servis za praćenje medija Cision ima dve hiljade sedamsto zaposlenih u deset zemalja i opslužuje skoro pedeset hiljada klijenata širom sveta. Danas je vodeći servis ove vrste u svetu. Ovi podaci, za svaku pohvalu, u poslovnom svetu sigurno skreću pažnju na sebe, ali jedna specifičnost ovog servisa je mnogo značajnija u širem kontekstu. Romeike⁶ je 1852. godine u Londonu osnovao agenciju koja je nudila do tada nesvakidašnju uslugu. Sakupljao je članke iz britanskih i američkih novina o različitim temama i događajima, pa je ubrzo privukao pažnju glumaca, pisaca, muzičara i umetnika, koji su dolazili u agenciju da bi na jednom mestu pročitali novinske članke o sebi. Reč kritike je u to vreme bila izuzetno značajna, a kritika se u to vreme oglašavala uglavnom u štampanim glasilima. Romeikeu je odmah postalo jasno da posao kojim je počeo da se bavi može da donese i priličan profit. Agencija koju je osnovao Romeike je prva pres kliping agencija. Romeikeova agencija je kasnije prešla u Romeike & Curtis, a danas je deo Cisiona.

Delatnost pres kliping agencija koje su se kasnije osnivale se uglavnom ograničavala na praćenje štampe pošto su i sredstva masovne komunikacije bila jedino u štampanom obliku. Sa razvojem radija i televizije, agencije su svoje usluge proširivale i na praćenje sadržaja koje su prenosili ti mediji. Sledeći stepenik svog razvoja su ovi servisi dostigli pojavom interneta. Uporedo sa razvojem usluga pres kliping servisa menjali su se i klijenti za koje su ove usluge vršene. Prvi klijenti su bili pojedinci koji su učestvovali u javnom životu i ocena javnosti njihovog rada je za njih bio

⁶ Henry Romeike (1855-1903)

najbolji pokazatelj uspešnosti onoga čime su se bavili. Vrlo brzo su i mnogi drugi koji se svojim delovanjem obraćaju određenoj ciljnoj grupi, i to ne samo pojedinci nego i organizacije, prepoznali značaj usluga pres kliping servisa, zahvaljujući kojima su mogli da dobiju povratnu informaciju o kvalitetu svog rada. U poslovnom svetu, praćenje sadržaja koje prenose masovni mediji o nekoj kompaniji, njenom području rada, kretanjima i razvoju oblasti u kojoj je ona aktivna i konkurenciji znači i mogućnost ostvarivanja većeg profita. Klijenti pres kliping servisa su danas pojedinci, privatne kompanije, državne kompanije, vladine agencije i ministarstva, nevladine organizacije, političke partije, ustanove kulture i mnogi drugi.

Razvoj pres kliping servisa podrazumeva tri aspekta. Prvi je vezan za razvoj masovnih medija čiji se sadržaji prate, drugi su klijenti koji koriste njihove usluge i treći aspekt se odnosi na metodologiju rada. Razvoj metodologije rada prirodno proističe iz razvoja masovnih medija, profila korisnika usluga i uslovljen je razvojem savremenih tehnologija. U početku su pres kliping servisi zapošljavali radnike koji su čitali novine i isecali relevantne članke iz njih. Kasnije je počela da se koristi oprema za skeniranje, koja je ovaj posao olakšala i ubrzala. Praćenje televizijskih sadržaja se vrši tako što se traži relevantna informacija i indeksira se. U mnogim pres kliping servisima to radi čovek. Za praćenje onlajn sadržaja se koristi poseban računarski program.

Put do korisnika

Ne tako davno, smatralo se da sve dok ovi servisi i institucije postoje, znači da postoji i potreba za njima. U savremenim društvenim i ekonomskim naukama postoje metode procene učinka rada biblioteka, arhiva i muzeja na osnovu kojih se donosi zaključak da li zajednica ima potrebu za tom i takvom određenom ustanovom. S obzirom na količinu informacija koje postoje i koje se i dalje stvaraju teško je konstatovati da je bilo koja zajednica prezasićena uslugama sakupljanja, organizovanja i pružanja na korišćenje informacija, gde god se ta usluga vršila. Svi informacioni servisi su sada naglasak pomerili sa prikupljanja informacija na selekciju. Sve manje se mogu odrediti posebne kategorije korisnika ovih usluga i teško da se

danas bilo koji servis ili institucija ovog tipa obraća samo jednoj kategoriji klijenata. Sada su već usamljeni slučajevi i sve manje grupe klijenata koje koriste usluge samo jedne od ovih ustanova ili servisa. Čini se pre da je trend da se svi ovi servisi i institucije obraćaju istoj ciljnoj grupi. Pronaći put do korisnika za pravo znači pronaći pravi oblik plasmana na tržištu.

I biblioteke i arhivi i muzeji i pres kliping servisi u središtu svoje pažnje imaju informaciju. Njihova misija je usredsređena na korisnike, a njihov razvoj prati potrebe korisnika. I bez obzira na ostale zahteve, potrebe korisnika su i dalje osnovni imperativ svim informacionim institucijama. Isključivo poštovanje tog principa čini ostvarivanje njihove društvene funkcije mogućim. Savremena osnovna potreba korisnika informacija je brza informacija i trenutno znanje. Shodno tome, brišu se oštre granice između institucija i servisa koji imaju za cilj pružanje informacije i teže isključivo zadovoljenju informacionih potreba svojih korisnika. One načelno zadržavaju temeljne metode i tehnike, ali ih neretko i „pozajmljuju“ jedni od drugih. Na to nikako ne treba gledati kao na gubljenje identiteta svake od tih vrsta institucija već kao na aktivno učestvovanje u informatičkom društvu. To potvrđuje primer Narodne biblioteke Srbije koja obavlja delatnost pres klipinga za svoje potrebe tako što od 2003. godine prati sadržaje medija koji govore o njoj ili delatnosti kojom se ona bavi.⁷ Arhiv Srbije takođe na svom veb sajtu pruža informacije o sebi sakupljene iz medija.⁸ Sve ovo su primeri težnje da se ostane deo informacione magistrale.

Razlog što su se sredstva masovne komunikacije brže prilagodila prisustvu informacionih tehnologija je verovatno to što su motivi tog prilagođavanja komercijalne, odnosno ekonomske prirode. Pored povećanja informacionog tržišta vidi se mogućnost proširenja i reklamnog tržišta. Isto tako, brzinu prihvatanja informacionih tehnologija kod mas-medija diktira i konkurencija. Poraženi u takmičenju konkurenata gubi ugled i čitaoce. Kod ustanova za zaštitu kulturnog

⁷ Izvodi iz medija dostupni na:
http://www.nb.rs/about_us/press_releases.php

⁸ Izvodi iz medija dostupni na: <http://www.archives.org.rs/41043a44244343543b43d43e441442438/press-clipping>

nasleđa, uljuljkanih u neophodnost svog postojanja, ta konkurencija nije bila tako nemilosrdna.

Primer dobre prakse prilagođavanja tržištu i plasiranja informacija u onom obliku u kome to čine biblioteke, arhivi i pres kliping servisi je Medijska dokumentacija Ebart.

Medijska dokumentacija Ebart

Medijska dokumentacija Ebart je najveći elektronski arhiv dnevnih i periodičnih štampanih medija u Srbiji. Prvi tekst je arhiviran 2003. godine. Tekstovi iz dva-deset sedam najtiražnijih i najuticajnijih dnevnih i nedeljnih novina pohranjeni su u bazu podataka Aktuelna arhiva. To je prva arhiva koju je Ebart pokrenuo. U arhivi se danas nalazi preko dva miliona potpuno indeksiranih tekstova koje je moguće pretraživati u punom tekstu. Podeljena je na deset tematskih celina koje odgovaraju uobičajenim novinskim rubrikama:

1. Unutrašnja politika
2. Spoljna politika,
3. Društvo,
4. Ekonomija,
5. Hronika i kriminal,
6. Kultura&Zabava,
7. Sport,
8. Mediji,
9. Feljtoni,
10. Pisma čitalaca.

Sve tekstove je moguće pretraživati po temama, ličnostima, institucijama, političkim strankama, geografskim odrednicama, manifestacijama, dokumentima i događajima.

Usluga praćenja elektronskih medija obuhvata video kliping i video arhivu. Video arhiva je onlajn arhiva koja sadrži preko dvesta hiljada priloga najgledanijih televizijskih informativnih emisija. Ova usluga je omogućena od 2005. godine. Onlajn arhivu korisnici mogu da pretražuju sa bilo kog računara uz korisničko ime i lozinku. Pretraživanje se vrši po indeksima u kojima se nalaze rubrike i teme, ličnosti, datumi i TV stanice i emisije. Pored toga, moguće je pretraživati i transkripte svih priloga u punom tekstu.

Usluga video klipinga podrazumeva praćenje televizijskog programa nacionalnih televizija i izabranih lokalnih i regionalnih stanica. Praćenje se vrši na osnovu ključnih reči i korisnicima se nudi mogućnost otvaranja posebne video kliping baze koja sadrži sve priloge odabrane na osnovu zadatih ključnih reči. Na zahtev korisnika vrši se i narezivanje priloga na CD ili DVD.

Ovaj servis nudi i uslugu takozvanog analitičkog elektronskog pres klipinga. Korisnik može da pristupi onlajn bazi tekstova iz preko sto pedeset štampanih izdanja sa čitave teritorije Srbije preko veb sajta Ebarta i to u obliku punog teksta. Koristeći ovakvo pretraživanje korisnik nije ograničen predefinisanim ključnim rečima. Sve tekstove korisnik može da ocenjuje kao afirmativne, negativne ili neutralne. Pored toga, vrši se i medijska analiza u grafičkom prikazu. Analiza se vrši prema oceni, ključnoj reči, mediju i autorima, a moguće je vršiti i posebnu analizu prema publicitetu.

Od samog osnivanja, Medijska dokumentacija Ebart pokreće i radi na projektima koji se takođe zasnivaju na arhiviranju i analiziranju medija.

Projekat *Glasonoše* je 2005. godine pokrenut u saradnji sa Narodnom bibliotekom Srbije. Sadrži arhivu svih intervjuva koji su bili objavljeni u periodu od 1990. do 2003. godine. Uključeni su intervjui iz svih novinskih rubrika koji su pregledani, obeleženi i skenirani i moguće ih je pretraživati po brojnim parametrima, u obliku punog teksta. Arhiva trenutno sadrži desetak hiljada intervjuva. Cilj ovog projekta je da se u celini predstavite društvena zbivanja ovog zanimljivog i dinamičnog istorijskog perioda.

Projekat *Hronologija događaja* nudi hronološki pregled najznačajnijih događaja iz zemlje, regiona i sveta u periodu od oktobra 2000. godine do decembra 2009. godine.

Projekat *Evropske integracije – mediji i biblioteke u Srbiji* se bavi Evropom, Evropskom unijom, evropskim proširenjem i integracijama, odnosom Evropske unije i Srbije. U okviru projekta kreiran je veb sajt EUclip sa pristupom digitalnoj arhivi novinskih tekstova i video klipova iz domaćih medija na pomenute teme kao i baze Evropske integracije u štampi i bibliotekama i Evropske integracije na televiziji. Veb

sajt EUclip sadrži i onlajn bibliografiju knjiga i članaka koji obrađuju temu Evropske unije i evropskih integracija, a objavljene su u Srbiji u periodu od 1995. do 2005. Nakon 2005. godine je nastavljeno ažuriranje bibliografije na mesečnom nivou i ona sada obuhvata publikacije na pomenute teme objavljene od 1995. do 2009. godine.

Pod posebne projekte spada i rubrika *Ko je ko* koja sadrži biografije ličnosti bazirane na novinskoj arhivi. Uglavnom su izrađene biografije političara, ličnosti iz nevladinog sektora i kulture. Rubrika sadrži biografije četrdeset sedam ličnosti.

Cilj projekta *Monitoring* je da se svaka tri meseca pravi analiza tekstova u kojima je prekršen etički kodeks u novinarstvu i da se ukaže na vrstu ogrešenja o kodeks, spisak novina koje su ga počinile kao i najzastupljenije teme.

Projekat *Pravosudna arhiva* je zapravo baza podataka koja sadrži tekstove iz srpskih štampanih medija koji se bave temom pravosuđa. Sadrži više od sedamdeset hiljada članaka o pravosudnom sistemu Srbije.

Ebart je u okviru svojih projekata pokrenuo i servis *Bankarska arhiva* koji omogućava uvid u sadržaje u srpskoj štampi koji se bave bankarstvom i finansijama. Ovaj servis je značajan za banke i finansijske institucije, ali i za druge organizacije i pojedince zainteresovane za ove teme.

Projekat *Medijske analize* je pokrenut sa ciljem izrade kvantitativnih i kvalitativnih analiza medija za potrebe klijenata.

Wikinews je projekat koji se radi u saradnji sa organizacijom Wikimedia Srbije, ogrankom Wikimedia Foundation za Srbiju. Neki od ciljeva ovog projekta su vezani za ambicioznije informativne projekte, informisanje o etici novinarstva i praktičnu obuku vezanu za novinarski etički kodeks u Srbiji i njegovu primenu.

I projekat *Hronologija prve strane* je izveden u saradnji sa Narodnom bibliotekom Srbije. Izrađena je jedinstvena hronologija političkih, društvenih, ekonomskih, kulturnih i sportskih događaja u periodu od 1990. do 2000. godine. Skenirane su kompletne naslovne strane novina, a plavom bojom su obeleženi "udarni" naslovi, koji su istovremeno linkovi do tekstova.

*Ono što nam je zajedničko,
a razlike se podrazumevaju*

Majkl Gorman na sledeći način određuje ulogu bibliotekara i arhivista: „Bibliotekari i arhivisti (koje smatram članovima iste crkve, makar i često u ras-kolu!) imaju jedinstvenu ulogu u očuvanju i prenosu zapisa čovečanstva u ime budućih generacija. Ne koristim reč 'jedinstvenu' u slabom značenju. Mnoge od naših vrednosti i misija dele i druge grupe i interesi, ali samo mi smo posvećeni očuvanju zapsanog znanja i informacija. Izdavači, prodavci knjiga, nastavnici, istraživači, direktori muzeja su među ljudima koji neposredno imaju koristi od toga da su im dostupni zapisi prošlosti, ali samo bibliotekari i arhivisti bave se očuvanjem tih zapisa na veliko.“⁹

Na sličnosti između rada mas-medija i biblioteka i saradnju među njima Olga Krasić-Marjanović gleda ovako: „Najkarakterističnije [sličnosti] su javnost u radu, širenje informacija, obrazovanje. Tako je jedan od ciljeva postojanja i rada mas-medija da obrazuju, informišu, da zadovolje radoznalost i zahteve svojih korisnika, bilo da su oni čitaoci, slušaoci ili gledaoci. U osnovi, takve ciljeve ima i knjiga, samo što ona u svom tekstu nosi obavezno i estetiku poruke.“ I dalje, isti autor je sledećeg mišljenja: „Najbolji način popularisanja knjige, a samim tim i svog rada jesu mediji.“¹⁰

O međuzavisnosti arhivistike, bibliotekarstva, muzeologije i informacionih nauka Sanjica Faletar-Tanacković kaže: „Danas je više ili manje prihvaćeno da su knjižnična znanost, arhivistika i muzeologija dio informacionih znanosti, temeljem njihovih sličnosti u odnosu na središnji predmet izučavanja (informacije ili zabilježeno znanje) odnosno posredničke uloge knjižnične, arhivističke i muzeološke djelatnosti u komunikacijskom procesu.“¹¹

Ako bi bilo potrebno odrediti mesto internetu u svim ovim sistemima i konačno ga označiti jedino kao bi-

⁹ Isto. – Str. 72

¹⁰ Krasić-Marjanović O., Knjiga i drugi mediji, u: *Bibliotekarstvo na kraju veka 3*, priredio Mladenović D., Bibliotekarsko društvo Srbije, Beograd 1999, 89-96.

¹¹ Faletar-Tanacković S., Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova – odabrani evropski projekti. *Izazovi pisane baštine : zbornik radova u povodu 75. obljetnice života Aleksandra Stipčevića*, ur. Aparac-Jelušić T, Filozofski fakultet, Osijek 2005, 193-205.

tan faktor ostvarivanja njihovih funkcija onda treba zaključiti da je on zapravo samo kanal za distribuciju informacija.

Prilagođavanje vremenu

Arhivi, muzeji i biblioteke se sve više okreću novim tehnologijama. Početak korišćenja novih tehnologija je bio odgovor zahtevima savremenog informatičkog društva. Stav Majkla Gormana o upotrebi savremenih tehnologija u bibliotekama je sledeći: „Nastavićemo da ugrađujemo elektronsku tehnologiju u biblioteke i život iz praktičnih razloga i zato što, uz pravilnu upotrebu, ta tehnologija može da poboljša stvarne biblioteke i prosvetli i ulepša pojedinačni život i društvo“.¹² U tom smislu, Medijsku dokumentaciju Ebart treba posmatrati kao vrlo uspešan oblik prilagođavanja korisnicima, njihovim zahtevima i savremenim tehnologijama. Čini se da ne bi bilo preterano okarakterisati ga kao prvi korak u stvaranju zajedničkih elektronskih baza podataka biblioteka, arhiva i muzeja koje u svetu već postoje. Opstanak arhiva i drugih srodnih ustanova zavisi od toga u kojoj će meri ispoljiti sposobnost da se prilagodi korisnicima sa jedne strane i savremenim tehnologijama sa druge strane. Između čuvanja građe i njenog korišćenja ne postoji znak jednakosti. Aktivna uloga arhiva podrazumeva pronalaženje novih načina da se dođe do korisnika. U ostvarivanju takve uloge, arhivi se danas u velikoj meri oslanjaju na savremena tehnološka dostignuća. U tom kontekstu kao cilj može da se prepozna težnja za postizanjem jednakosti između čuvanja i korišćenja. Ako uzmemo da je servis Medijska dokumentacija Ebart ostvario taj cilj, on je promenio i ulogu korisnika. Ona je sada pomerena sa pasivnog korisnika onoga što mu je ponuđeno na aktivnog korisnika koji svojim učešćem ocenjuje rad i opravdanost postojanja servisa čije informacione usluge koristi. Kao primer dobre prakse treba istaći i saradnju ovog servisa ne samo sa masovnim medijima nego i sa nacionalnom bibliotekom. U tome se takođe ogleda ispunjenje istog cilja od strane različitih informacionih centara, na različite načine, koji se dopunjuju i nastajanje podele korisnika na određene grupe kojima

¹² Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 52.

se jedan tip ustanove ili servisa obraća svojim uslugama.

Ukoliko je Medijska dokumentacija Ebart valjano opisana kao primer dobre prakse u Srbiji i kvalitetan odgovor zahtevima savremenog korisnika koji živi u informatičkom okruženju, onda je neminovno razmotriti koje njene karakteristike potkrepljuju tu tvrdnju. Svoje svrsishodno mesto u zajednici koju opslužuju arhivi, muzeji i biblioteke moraju imati i oni ga pronalaze na slične načine. Oni su slični zato što su sve tri vrste ustanova i informacione i ustanove za zaštitu kulturnog nasleđa, a razlike među njima se mogu posmatrati kao tradicionalne, a ne kao suštinske. Izazovi i problemi na koje nailaze tokom razvoja civilizacije su sigurno ono u čemu se one najmanje razlikuju. Razvoj informacionih i komunikacionih tehnologija je ovim ustanovama doneo velike mogućnosti, ali nametnuo i nova očekivanja. Današnji korisnici imaju samo jedan zahtev: doći do informacije. Više nije važan oblik informacije niti mesto na kome se ona pruža. To je još jedan razlog zbog koga se oštre granice između institucija koje nude informacije brišu. Zanimljivo je uočiti da je savremeni korisnik muzeje, arhive i biblioteke vratio na izvornu ideju njihovog postojanja. U vreme nastanka pojave sakupljanja, oni koji su imali tu privilegiju nisu poznavali razliku između muzejske, arhivske i bibliotečke prakse. Sakupljalo se sve za čime je postojao interes. Nije li cilj savremenih informacionih sistema da prikupe sve informacije koje vode ka zadovoljenju informacionih potreba korisnika? U najmanju ruku, to bi trebalo da bude osnovna težnja.

Medijska dokumentacija Ebart se za korak više od ostalih informacionih servisa približila tom cilju. Ebart je uhvatio korak sa savremenim tendencijama razvoja svakog od ovih servisa, ukoliko se uvažava postojanje, sada samo blage konvencionalne i tradicionalne granice između biblioteka, muzeja, arhiva i ostalih informacionih ustanova. Izvršena je selekcija informacionih izvora i informacija, sve informacije su organizovane, lako dostupne, lako pretražive, nalaze se na globalnoj mreži i ne postoje institucionalne granice. Ono što u najvećoj meri potkrepljuje tvrdnju da Medijska dokumentacija Ebart jeste primer dobre prakse je otvorenost ovog servisa. On je otvoren prema korisnicima i za saradnju sa srodnim instituci-

jama. Ostvarena je servisna orijentacija, interaktivan odnos sa korisnicima i, konačno, uključena je i kategorija zabave. To su kategorije koje se odnose na sadašnjost. Događaji, ljudi i sve ostalo što bi moglo da bude predmet budućih istraživanja ili dokument o tome kao potvrda rezultata, sačuvano je i organizovano.

Izdvajanje prakse jednog servisa kao primer dobre prakse ne znači da drugi servisi ne obavljaju svoju funkciju valjano već u tome treba da prepoznaju načine za brže, bolje i lakše postizanje svojih ciljeva. Različiti su vidovi spajanja arhivistike, bibliotekarstva i muzeologije, te bi se kao drugi tip objedinjavanja tih praksi u odnosu na Ebart mogao navesti i Muzej Nikole Tesle u Beogradu. Muzej u svom sastavu ima biblioteku, a deo fonda te biblioteke čini i lična zaoštavština Nikole Tesle koja sadrži i novinske isečke, to jest, pres klipinge koje je Tesla prikupljao sam ili sa svojim saradnicima i čiji se sadržaji odnose na njegova dostignuća ili dostignuća u nauci kojom se Tesla bavio. Pres kliping delatnost nacionalne biblioteke i nacionalnog arhiva je već spomenuta. Dobra posećenost izložbi koje organizuju biblioteke i muzeji su još jedna dobrodošlica javnosti i povratna informacija na „pozajmljene“ metode otkrivanja fondova.

Informacione tehnologije su u velikoj meri uticale na način percepcije sličnosti i razlika između biblioteka, arhiva i muzeja. One su doprinele i omogućile brisanje granica između njih. Konvencionalno stanovište bi bilo da biblioteke, arhivi i muzeji sakupljaju različite stvari. Današnje stanovište bi moglo da bude da sve tri vrste ustanova sakupljaju isto: dokument. Naravno, to odgovara istini samo ako se uzme u obzir korišćenje pojma dokument u digitalnom okruženju.

Zaključak

Bazični konkretan i dugoročan rezultat saradnje ustanova za zaštitu kulturnog nasleđa i informacionih ustanova bi bilo uspostavljanje komunikacije među njima posredstvom komunikacionih tehnologija. Artefakta takvih projekata bi bile zajedničke baze podataka. Osnovni preduslov za njihovo postojanje jeste da se omogući simultano pretraživanje tih baza iz svih umreženih ustanova. Za to je potrebno stvaranje osnovnih međunarodnih standarda za katalogizaciju i

opis dokumenata i grupa dokumenata u okviru zbirki. Naravno, opšti principi razmene tih zapisa se podrazumevaju. Ti standardi i principi moraju zadovoljavati potrebe svih tipova arhiva, biblioteka i muzeja i sve ustanove ih moraju poštovati. U razvijenijim sredinama su već načinjeni prvi koraci ove vrste takozvane ABM¹³ saradnje.

Pitanje opstanka biblioteka, arhiva i muzeja treba staviti u širi kontekst i sagledati šta se nakon pojave savremenih tehnologija dogodilo sa drugim servisima za diseminaciju informacija. Radio, televizija, štampa kao sredstva masovnih komunikacija su savremene tehnologije iskoristile kao svojevrsan „alat“ za povećanje efikasnosti svojih procesa. Pitanje njihovog opstanka nikada nije bilo goruće pitanje. Nakon pojave telefona predviđanja njegovog opstanka nisu bila optimistična. Odmah je okarakterisan kao krajnje nepouzdan sredstvo komunikacije i niko ga nije ozbiljno svrstavao u tu kategoriju. Teško je danas zamisliti savremenog čoveka lišenog ovog komunikacionog sredstva. Tokom njegovog razvoja sve trenutno „nove“ tehnologije su se koristile u svrhu njegovog opstanka.

Iz svega napred iznetog, nameće se zaključak da su sve baštinske i informacione ustanove kroz svoj istorijski razvoj napravile kružnu putanju i, reklo bi se na prvi pogled, ponovo se našle na početku. Dogodilo se upravo suprotno: ogroman i brz razvoj koji su preživele su uspele da savladaju. Nekada je čak i teže nositi se sa uspehom nego sa neuspehom. Bilo je više različitih faza u kojima je ispunjenje cilja i opravdanje svrhe postojanja ovih ustanova bio izuzetno težak zadatak. Čini se da je poslednja faza najslabija i najdinamičnija. Na izazove koje je ova faza donela će u potpunosti biti odgovoreno kada jedini način delovanja informacionih i kulturnih servisa i ustanova bude zajednička kulturna i informaciona intervencija nad društvom. Savremenom misijom i vizijom i odgovarajućim modernim metodama se to da uspešno postići.

¹³ Arhivi-biblioteke-muzeji.

LITERATURA:

- Brigs A. i Kobli P. priređivači, *Uvod u studije medija*, Clio, Beograd 2005.
- Brigs A. i Berk P., *Društvena istorija medija : od Gutenberga do Interneta*, Clio, Beograd 2006.
- Cision. "Cision' history", 9. 09. 2010.
http://us.cision.com/about_cision/cision_history.asp
- Faletar-Tanacković S., 2005. „Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova – odabrani europski projekti“. U *Izazovi pisane baštine : zbornik radova u povodu 75. obljetnice života Aleksandra Stipčevića*, ur. Aparac-Jelušić T., Filozofski fakultet, Osijek 2005., 193-205.
- Gocini Đ., *Istorija novinarstva*, Clio, Beograd 2001.
- Gorman M., *Naše neprolazne vrednosti*, Filološki fakultet, Beograd 2007.
- Hedegaard R., „The benefits of archives, libraries and museums working together“. U *International genealogy and local history*, ed. Hedegaard R. and Melrose A. E., K.G. Saur, München 2008., 53-63.
- Hil M., *Uticao informacija na društvo*, Narodna biblioteka Srbije, Beograd 2008.
- Krasić-Marjanović O., 1999. Knjiga i drugi mediji, U: *Bibliotekarstvo na kraju veka 3*, prir. Mladenović D., Bibliotekarsko društvo Srbije, Beograd 1999., 89-96.
- Lemić V., 2002. Arhivi i internet-nove mogućnosti dostupnosti i korištenja arhivskoga gradiva. *Arhivski vjesnik* 45: 207-218.
- Medijska dokumentacija Ebart, 9.09.2010, <http://arhiv.rs>
- Melrose E. A., If we can do it, so can you, U: *International genealogy and local history*, ed. Hedegaard R. and Melrose E. A., München: K.G. Saur. München 2008., 77-86.
- Rus-Mol Š. i Jugoslava Zagorac Keršer A., *Novinarstvo*, Clio, Beograd 2005.
- Smithsonian Institution Research Information System (SIRIS). Archives, manuscripts, photographs catalog. „Henry Ro-meike Clipping Scrapbook, 1856-1916“, 9. 09. 2010.
<http://siris-archives.si.edu/ipac20/ipac.jsp?&profile=all&source=~!siarchives&uri=full=3100001~!140620~!0#focus>
- Stokić-Simončić G. i Vučković Ž., *Upravljanje bibliotekama u dobu znanja*, Matična biblioteka, Istočno Sarajevo 2007.
- Vraneš A., Marković Lj. i Janičijević J., *Etičnost u nauci i kulturi*, Filološki fakultet, Beograd 2009.

Ana Savić
National Library of Serbia, Belgrade

LIBRARIES, MUSEUMS, ARCHIVES,
PRESS CLIPPING SERVICES: PRESERVATION
OF CULTURAL HERITAGE
OR INFORMATION SERVICES

Abstract

The paper deals with the examples of various opportunities of cultural and information institutions in our community. Emphasis is placed on archives and their cooperation with libraries and museums, as well as the impact of modern information and communication technologies to the realization of that cooperation and modernization of the archives in response to the information requirements of the modern patron in the digital environment. Attempt was made to make a parallel between the traditional and the modern understanding of differences and similarities between archives, libraries and museums. Mass media are considered as a supporting agent of the preservation of cultural heritage that is the main activity of libraries, archives and museums.

Key words: *archives, libraries, museums, press clipping, document, information, cooperation*

Medijska arhiva Ebart